

अन्त्याक्षरी।

अवबोधनम्।

अ. पद्यांशे समानार्थकपदं चिनुत।

१. लघु, सूक्ष्मम्, ऋस्वम्, स्वल्पम् = अणु।
२. महत्, दीर्घम् = बृहत्।
३. कुलीनः, सभ्यः, सदगृहस्थः = आर्यः।

ब. श्लोके आगतं विपरितार्थकयुगुलं चिनुत।

- *१. अणु × बृहत्।
- *२. आर्यः × अनार्यः।

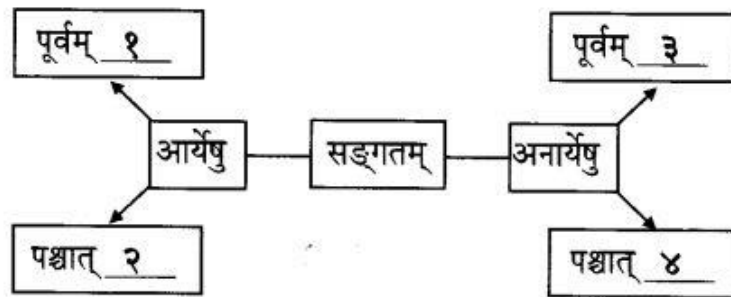
क. सन्धिविच्छेदं कुरुत।

- *१. यथेच्छसि = यथा + इच्छसि।
२. बृहत्पश्चात् = बृहत् + पश्चात्।

ड. सन्धिं कुरुत।

- *१. भवति + आर्येषु = भवत्यार्येषु।
- *२. विपरितम् + अनार्येषु = विपरितमनार्येषु।

इ. जालरेखाचित्रं पूरयत।

- उत्तरः १. अणु। २. बृहत्।
३. बृहत्। ४. अणु।

अवबोधनम् ।

अ. पद्यांशे आगतं विलोमशब्दं लिखत ।

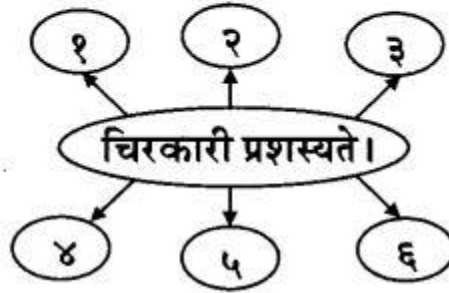
- *१. अनभिद्रोहः × द्रोहः ।
२. स्नेहः, प्रेम × द्वेषः ।
३. प्रियः × अप्रियः ।

ब. सन्धिविग्रहं कुरुत ।

१. चैव = च + एव ।

क. जालरेखाचित्रं पूरयत ।

१. केषु विषयेषु चिरकारी प्रशस्यते तद् लिखित्वा
जालरेखाचित्रं पूरयत ।

- उत्तरः १. रागे ।
२. द्वेषे ।
३. माने ।
४. द्रोहे ।
५. पापे ।
६. अप्रिये कर्मणि कर्तव्ये ।

अवबोधनम्।

अ. पद्यांशे समानार्थकपदं चित्वा लिखत।

१. महत्ता, महत्त्वम्, गुरुत्वम्	= गुरुता।
२. सुखम्, निर्वृतिः, आनन्दम्	= सौख्यम्।
३. प्रसिद्धिः, ख्यातिः, कीर्तिः, विश्रुतिः	= यशः।
४. ऊर्जा, ओजः	= और्जित्यम्।
५. भाग्यम्, भगः, मङ्गलम्, कल्याणम्	= सौभाग्यम्।

ब. पद्यांशे विलोमपदं चिनुत।

१. लघुता	×	गुरुता।
२. दुःखम्	×	सौख्यम्।
३. अपयशः	×	यशः।
४. दुर्भाग्यम्	×	सौभाग्यम्।
५. प्रार्थनम्	×	अप्रार्थनम्।

क. सन्धिविग्रहं कुरुत।

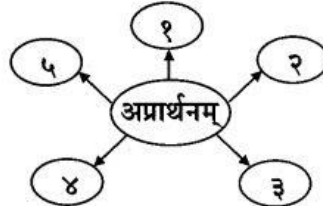
- *१. तद्यशस्तदौर्जित्यम् = तत् + यशः + तत् + और्जित्यम्।
 २. यदेतदप्रार्थनम् = यत् + एतत् + अप्रार्थनम्।
 ३. गुरुतायास्तत्सौख्यम् = गुरुतायाः + तत् + सौख्यम्।

ड. सन्धिं कुरुत।

१. तत् + मूलम् = तन्मूलम्।
 २. तत् + सौभाग्यम् = तत्सौभाग्यम्।

इ. जालचित्रं पूरयत।

१. अप्रार्थनं नाम किं तत् लिखित्वा जालचित्रं पूरयत।

- उत्तरः १. गुरुतायाः मूलम्। २. सौख्यम्।
 ३. यशः। ४. और्जित्यम्।
 ५. पुंसां सौभाग्यम्।

अवबोधनम्।

अ. पद्यांशे समानार्थपदं चित्वा लिखत।

१. दीर्घम्, विलम्बितम्	=	चिरम्।
२. जन्म, जननम्, उत्पत्तिः	=	जनिः।
३. गृहम्, सदनम्, निकेतनम्	=	गेहम्।
४. नृपः, भूपः, महीक्षितः, नृपालः	=	राजा।
५. कठोरः, कठिनः, दारुणः	=	खरः।
६. पेलवः, पेशलः, कोमलः	=	मृदुः।

ब. पद्यांशे विपरितार्थकपदं चिनुत।

*१. मृदुः	×	खरः।
२. अल्पम्, अल्पकालः	×	चिरम्।
३. मृत्युः, कालः	×	जनिः।

क. सन्धिविग्रहं कुरुत।

१. श्रेयो न = श्रेयः + न।
२. खरो मृदुः = खरः + मृदुः।

अवबोधनम्।

अ. पद्यांशे आगतं समानार्थकशब्दं लिखत।

- *१. साधवः, सत्पुरुषाः, सज्जनाः = सन्तः।
 २. वृक्षाः, द्रुमाः, तरवः = पादपाः।
 ३. विषण्णाः, खिन्नाः, दुःखीनः = दुःखिताः।
 ४. क्षमिणः, क्षमाशीलाः, सहिष्णवः = क्षमावन्तः।

ब. पद्यांशे विपरितार्थकपदं चित्वा लिखत।

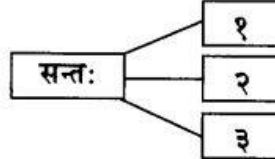
१. सुखिनः × दुःखिताः।
 २. सुलभाः × दुर्लभाः।
 ३. लोभिनः × निर्लोभाः।
 ४. स्वपक्षः × विपक्षः।
 ५. अक्षमाः × क्षमावन्तः।

क. सन्धिविग्रहं कुरुत।

*१. निर्लोभा दुर्लभेषु = निर्लोभाः + दुर्लभेषु।

ड. जालरेखाचित्रं पूरयत।

१. सतां गुणान् लिखित्वा जालरेखाचित्रं पूरयत।

उत्तर: १. परदुःखेषु दुःखिताः।

२. दुर्लभेषु निर्लोभाः।

३. विपक्षेषु क्षमावन्तः।

इ. योग्यं पर्यायं चित्वा लिखत।

१. विपक्षेषु _____ सन्तः सुकृतपादपाः।
 (क्षमावान् / क्षमावन्तौ / क्षमावन्तः)

उत्तर: विपक्षेषु क्षमावन्तः सन्तः सुकृतपादपाः।

२. _____ दुर्लभेषु सन्तः सुकृतपादपाः।
 (निर्लोभः / निर्लोभाः / निर्लोभी)

उत्तर: निर्लोभाः दुर्लभेषु सन्तः सुकृतपादपाः।

अवबोधनम्।

अ. पद्यांशे पर्यायवाचिशब्दं चिनुत।

*१. अन्यः, अपरः, अन्योन्यः, इतरः	= परः।
२. हितकरः, औपकारिकः, हितः	= हितवान्।
३. बान्धवः, सम्बन्धी, स्वजनः	= बन्धुः।
४. अहितकरः, अनाप्तः	= अहितः।
५. रोगः, गदः, रुजा, विकारः	= व्याधिः।
६. वनजम्, अरण्यजम्, आरण्यकम्	= आरण्यम्।
७. भेषजम्, भैषजम्, रोगहरम्	= औषधम्।

ब. पद्यांशे विलोमपदं चिनुत।

*१. अहितः	× हितः।
२. हितवान्	× अहितः।
३. बन्धुः	× परः।

क. सन्धिविच्छेदं कुरुत।

- *१. परोऽपि = परः + अपि।
- *२. हितवान्बन्धुर्बन्धुरप्यहितः = हितवान् + बन्धुः + बन्धुः
+अपि +अहितः।
- *३. व्याधिर्हितमारण्यमौषधम् = व्याधिः + हितम् +
आरण्यम् + औषधम्।

ड. सन्धिं कुरुत।

१. अहितः + देहजः = अहितो देहजः।
२. देहजः + व्याधिः = देहजो व्याधिः।

अवबोधनम् ।

अ. पद्यांशे समानार्थकशब्दं चिनुत ।

*१. धैर्यम्, विक्रमः, पराक्रमः	= धृतिः ।
२. सहिष्णुता, क्षान्तिः	= क्षमा ।
३. अनुकम्पा, दयालुता	= दया ।
४. शुद्धिः, पवित्रता, निर्मलता	= शौचम् ।
५. कारुणिकता, करुणा, अनुकम्पनम्	= कारुण्यम् ।
६. गिर, वाणी, भाषा	= वाक् ।
७. अकर्कशा, अपरुषा, कोमला, सौम्या, स्निग्धा	= अनिष्टुरा ।
८. समृद्धिः, ऐश्वर्यम्	= श्रीः ।

ब. पद्यांशे विलोमपदं चित्वा लिखत ।

*१. द्रोहः	× अनभिद्रोहः ।
२. अशौचम्	× शौचम् ।
३. निष्टुरा	× अनिष्टुरा ।

क. सन्धिविग्रहं कुरुत ।

१. चानभिद्रोहः = च + अनभिद्रोहः ।

ड. सन्धिं कुरुत।

*१. वाक् + अनिष्टुरा = वागनिष्टुरा।

*२. सप्त + एताः = सप्तैताः।

इ. जालरेखाचित्रं पूरयत।

१. श्रियः सप्त समिधः लिखित्वा जालरेखाचित्रं पूरयत।

उत्तरः १. धृतिः।

२. क्षमा।

३. दया।

४. शौचम्।

५. कारुण्यम्।

६. अनिष्टुरा वाक्।

७. मित्राणाम् अनभिद्रोहः।

अवबोधनम् ।

अ. पद्यांशे पर्यायवाचिपदं चिनुत ।

१. अर्थयते, इच्छति, लुभ्यति	= प्रार्थयते ।
२. यतते, प्रयतते	= घटते ।
३. नियतम्, निश्चितम्, ध्रुवम्	= अवश्यम् ।
४. लभते, प्राप्नोति	= अवाप्नोति ।
५. परिश्रान्तः, म्लानः, अवसादितः	= श्रान्तः ।

ब. पद्यांशे आगतं विलोमपदं लिखत ।

१. अश्रान्तः × श्रान्तः ।

क. सन्धिविग्रहं कुरुत ।

- *१. घटतेऽपि = घटते + अपि ।
*२. चेच्छ्रान्तः = चेत् + श्रान्तः ।
३. यमर्थम् = यम् + अर्थम् ।

ड. सन्धिं कुरुत ।

- *१. तत् + अवाप्नोति = तदवाप्नोति ।
२. यत् + अर्थम् = यदर्थम् ।

इ. चतुर्थपदं लिखत ।

१. तदवाप्नोति : तत् + अवाप्नोति :: यदर्थम् : _____
उत्तरः तदवाप्नोति : तत् + अवाप्नोति :: यदर्थम् : यत् + अर्थम्

सूचनानुसारं वाक्यपरिवर्तनं कुरुत।

*१. _____ एताः समिधः श्रियः। ('७' इति सङ्ख्यावाचक-विशेषणं प्रयोजयत।)

उत्तरः सप्त एताः समिधः श्रियः।

स्पष्टीकरण – एताः हे सर्वनाम आहे.

सङ्ख्यावाचक विशेषणाचे लिंग, विभक्ती, वचन तेच राहिले.

एताः = स्त्रीलिङ्गम्, प्रथमा बहुवचनम्

७ – स्त्रीलिङ्गम्, प्रथमा बहुवचनम् = सप्त

∴ सप्त एताः समिधः श्रियः।

*२. विपक्षेषु _____ सन्तः सुकृतपादपाः। ('क्षमावत्' (पुं.) इति शब्दस्य उचितं रूपं उपयोजयत।)

उत्तरः विपक्षेषु क्षमावन्तः सन्तः सुकृतपादपाः।

स्पष्टीकरण – 'क्षमावत्' हे 'सन्तः' चे विशेषण आहे.

सन्तः पुलिङ्गम् प्रथमा बहुवचनम्

'क्षमावत्' पुलिङ्गम् प्रथमा बहुवचनम् = क्षमावन्तः

∴ विपक्षेषु क्षमावन्तः सन्तः सुकृतपादपाः।

३. यथेच्छसि तथा कुरु। ('भवान्' इति कर्तृपदं योजयत।)

उत्तरः भवान् यथेच्छति तथा करोतु।

स्पष्टीकरण – दिलेल्या वाक्यात 'कुरु' हे क्रियापद आहे.

∴ 'त्वम्' लपलेला कर्ता द्वितीय पुरुषी सर्वनाम आहे.

– 'भवत्' या सर्वनामास तृतीय पुरुषाची अपेक्षा असते.

∴ 'भवान्' – हा कर्ता असताना करोतु (तृतीयपुरुषः एकवचनम्) हे क्रियापद योजावे.